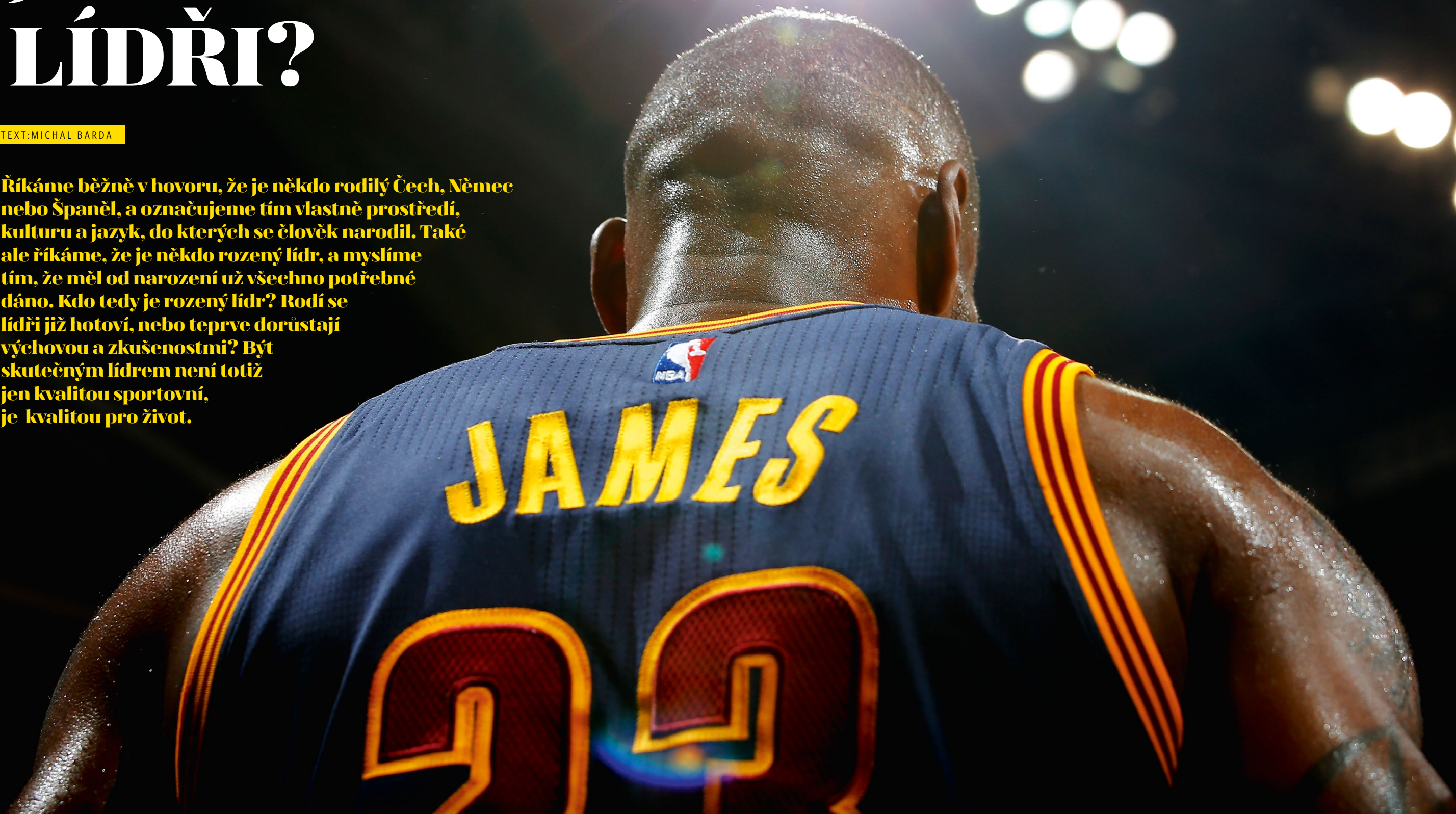

JAK SE RODÍ LÍDŘI?

TEXT: MICHAL BARDA

Říkáme běžně v hovorů, že je někdo rodilý Čech, Němec nebo Španěl, a označujeme tím vlastně prostředí, kulturu a jazyk, do kterých se člověk narodil. Také ale říkáme, že je někdo rozený lídr, a myslíme tím, že měl od narození už všechno potřebné dáno. Kdo tedy je rozený lídr? Rodí se lídři již hotoví, nebo teprve dorůstají výchovou a zkušenostmi? Být skutečným lídrem není totiž jen kvalitou sportovní, je kvalitou pro život.

Dvacet tisíc diváků v Quicken Loans Arena v Clevelandu vybuchlo nadšením. Stephen Curry, nejužitečnější hráč dlouhodobé části NBA, zmátl změnou pohybu svého hlídače a vydal se pod koš Clevelandu; v roztažené obraně Cavaliers mu už nikdo nestál v cestě. Zdánlivě osamocený Curry se chystal pod košem v klidu zavěsit, když zezadu náhle vystřelila ruka bránícího LeBrona Jamese a seshora Curryho nemilosrdně zblokovala jako padající bouřkové nebe. Kde se tam ten chlap vzal?

LeBron James pochází – stejně jako Curry – z nedalekého Akronu, basketbal hrál od devíti let. V roce 2010 již jako hvězda opustil Cleveland a ode-

Cavaliers souboj v pohodě dovedli k vítězství a vynutili si sedmé utkání na půdě Golden State.

V sedmém utkání mohli Warriors za nerozhodného stavu 89:89 dvě minuty před koncem rozhodnout, ale LeBron byl opět proti. Neuvěřitelným skokem zblokoval donášku Andreho Iguodaly v rychlém útoku a Cavs v poslední minutě zvítězili 93:89. Jako první tým v historii NBA dokázali otočit sérii ze stavu 1:3 a vyhrát svůj první titul. LeBron James v pátém a šestém utkání série nastřílel po 41 bodech, v sedmém dosáhl na triple-double a získal třetí Bill Russell Award pro nejužitečnějšího hráče play off v kariéře. S titulem a mnoha individuálními poctami zvedl v hale Warriors mistrovský pohár nad hlavu a oznámil: „Vracíme se domů!“ Fanoušci podceňovaných Cavs šleli, americká média označovala jeho výkon v play off za nadlidský, jeho mise v Clevelandu byla splněna.

Rodilý a rozený

Lidé se odedávna toužili dozvědět, do jaké míry má člověk prostředí, kulturu a schopnosti zakódované přímo „v těle“ – podle současné vědy ve svých genech – a do jaké míry je prostředím, kulturou a výchovou ovlivňován až po narození. Myšlenka „tabula rasa“, tj. člověka jako čistě, nepopsané desky, sahá skoro dva a půl tisíce let nazpět až k Aristotelovi. Tato přitažlivá teorie doputovala postupně přes starořecké stoiky, perského lékaře Avicenu, středověkého Tomáše Akvinského a filozofa Johna Locka až do současnosti.

Přitom se od dob Darwinových považuje za prokázané, že se všechny živé organismy pod vlivem životních podmínek i vnějšího prostředí během svého života vyvíjejí a tento vývoj postupně propisují do genů, které pak rozmnožováním předávají dalším generacím. Evoluční teorie, jak ji definoval Darwin a po něm upravovali a rozvíjeli další, se stala základem řady přírodních i sociálních věd, medicíny i teorie dědičnosti. A stejně jako v průběhu let zajímala rodiče, pedagogy, lékaře a filozofy, zajímá dnes i trenéry a sportovní fanoušky.

Jak se pozná lídr

Když chtějí trenéři znát budoucí tělesnou výšku sportujících dětí, ptají se na vzrůst jejich rodičů. Na odhad výšky pak existují více či méně složité tabulky a výpočty. Jak se ale pozná budoucí lídr? Jak ho odhalit a změřit? Lídr nenosí zvláštní označení na čele, ani nemusí mít C na dresu. Lídra ale určitě poznáte, když se s ním setkáte. Má vlastnosti, kvůli kterým za ním ostatní chtějí jít a chtějí se mu s důvěrou svěřit. A je nápadné, že tyto vlastnosti jsou v mnoha oborech lidské činnosti víceméně stejné.

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

LEBRON JAMES A STEPHEN CURRY, DOMINANTNÍ MUŽI POSLEDNÍCH LET NBA. CURRY LETOS OBHÁJIL CENU MVP PRO NEJUŽITEČNĚJŠÍHO HRÁČE SEZONY, ALE Z TÝMOVÉHO TITULU SE RADOVAL JAMES, UŽ POTŘETÍ.

šel do Miami, protože po čtyřech play off v řadě měl pocit, že se tehdy průměrnými Cavs na titul nikdy nedosáhne. V Clevelandu se rázem stal zrádcem a psancem, zdejší fanoušci pálili v ulicích jeho dresy a psali na internet nenávistné tirády. LeBron ale stále opakoval, že se vrátí a Cavs pomůže. Okamžik návratu nastal v roce 2014.

Ted, o dva roky později, se hrál poslední čtvrtina šestého zápasu finále play off a do konce zbývaly čtyři a půl minuty. Golden State Warriors vedli v sérii 3:2 a toužili po obhajobě titulu, protože Cleveland v play off pokořili již o rok dříve. Curry ale nebyl ve své kůži a hlavní příčinou byl právě LeBron James. Po úspěšném bloku navíc ještě frustrovaného Curryho popíchl uštěpačnou poznámkou, ten vzápětí při další akci podle rozhodčích fauloval, rozhodnutí neunesl a vybuchl. Běsnícího Stepha jen stěží dokázali spoluhráči udržet, dostal za své chování technickou chybu a na odchodu do šaten ještě vztekle mrštil chráničem zubů mezi diváky.

Nadání je dar. Charakter je životní volba – stejně, jako odvést nějakou práci pořádně.

ZINEDINE ZIDANE A NEJ-KONTROVERZNĚJŠÍ MOMENT JEHO FOTBALOVÉ KARIÉRY. V PRODLOUŽENÍ FINÁLE MS 2006 ZAREAGOVAL NA URÁŽKY ZÚST ITALA MATERAZZIHO ÚDEREM ČELA DO JEHO HRUDNÍKU, BYL VYLOUČEN A FRANCIE BEZ NĚJ PODLEHLA V PENALTOVÉM ROZSTŘELU.

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Charakter.

Zatímco nadání je dar, charakter je životní volba - stejně, jako odvést nějakou práci pořádně, nebo ji odbýt. Když Zinedine Zidane při svém posledním reprezentačním startu ve finále mistrovství světa 2006 po předchozí provokaci srazil soka Materazziho hlavou k zemi, ukázal lidskou slabost řeckých bohů. Už samotný jediný úder čelem do hrudi protivníka v sobě nesl antickou symboliku. Francie přišla o titul a Zizou o obří mediální projekt, který pro něj po skončení aktivní hráčské kariéry připravoval Adidas ve spojení s UNICEF. Byla to ale opravdu slabost? Přestal proto Zidane být lídrem? Ztrestat na místě podlost mělo pro něj v tom kratinkém okamžiku vyšší prioritu než finále mistrovství světa nebo projekt od Adidasu. Trest má totiž přijít okamžitě po činu, aby byl účinný.

Cíl a vize.

Velcí lídři mají jasnou a přitažlivou představu, kam směřují a čeho chtějí dosáhnout. Přitažlivá představa zasáhne emoce okolí, osloví touhu a přitáhne další následovníky. To platí v politice, ve sportu i v průmyslu. Jack Welch, který na přelomu století jako manager General Electric udělal z upadající značky jednu z nejprestižnějších a nejlépe vedených firem světa, k tomu říkal: „Správný lídr vytváří vizi, formuluje vizi, vášnivě obhajuje vizi a také neúnavně pracuje na jejím uskutečnění.“

Média jsou si této přitažlivosti dobře vědoma, a protože se skutečných lídrů nedostává, snaží se alespoň z vyřazených nositelů jakékoliv bizarnosti recyklovat takzvané celebrity. Je to samozřejmě stejný nesmysl, jako nadzvukové letadlo v prášku. Když vystoupil Steve Jobs v opraných džínách a černém roláku na pódium, hltali ho očima všichni

v sále. Tomáš Satoranský si taky nemusel obarvit hlavu nažluto ani ukázat ňadro, aby mu Washington Wizards nabídli tříletý kontrakt.

Kompetence a vášeň.

Kompetence je důležitější než slova. Wayne Gretzky příliš hovořit nepotřeboval – jeho hra a statistiky hovořily za něj. Kompetence je lídrova schopnost vidět, plánovat a konat tak, že ostatní uvěří jeho umu – a vnitřně pocítí, že ho chtějí následovat. Lídr proto musí svůj sport ovládat. Nemusí být ve všem úplně nejlepší, ale musí mu rozumět natolik, aby to rozpoznal. A i když není ve všem nejlepší, musí ho milovat nadevše.

Kompetenci musí lídr prokazovat každý den, stejně jako svou vášeň stále se učit, zlepšovat a růst. Lídr je schopen ve svém výkonu překonávat očekávání, inspiruje a motivuje tým ostatní. Člen basketbalové Síně slávy John Wooden tuto schopnost komentoval lapidárně: „Záleží na tom, co jste schopni se naučit, když už všechno umíte!“

Oddanost.

Oddanost spousta lidí vyškrtla ze svého slovníku, protože je tak nesnadné ji životem naplnit. Je jedno, jak jí budete říkat, zda oddanost, zaměřenost, touha nebo prostě česky zažranost. To, že se obránce položí do rány, i když ví, že mu vystřelený kotouč může přerazit nohu. To, že se hladoví kluci donekonečna snaží z penalty trefit břevno prázdné branky, i když už s přicházejícím šerem na ni není ani vidět.

Bára Špotáková, která po zranění nohy v pětatřiceti letech přivezla z Ria svou třetí olympijskou medaili, odpověděla na otázku, jestli bude ještě závodit: „Je to strašně těžké. Musíte tomu podřídít všechno, celý svůj život, prostě úplně všechno. Pořád na to myslíte a snažíte se to udělat co nejlíp a hodit ten oštěp perfektně, a třeba se vám ten jediný perfektní hod za celý život ani jednou nepovede.“ Na otázku, kolik perfektních hodů se tedy za život povedlo jí, odpověděla dvojnásobná olympijská vítězka, mistryně světa a světová rekordmanka: „Tři!“

Komunikace a empatie.

Pokud lídr nedokáže předat svůj vliv dál, jako by žádný ani neměl. Musí sdílet své vize, všechny své znalosti i pokyny s naléhavostí a vášní, která nakazí ostatní. Nezáleží přitom jen na tom, co říká, ale kdy a hlavně jak to říká. Jen malá část komunikace se ve vypjatých okamžicích odehrává ve slovech; někdy stačí úspěšná akce, drobné gesto nebo jediný bleskový pohled. Úspěšný lídr musí týmu nabídnout celou svou osobní pravdu – musí věřit tomu, co říká, a také žít tím, co říká.

Sidney Crosby prohlásil o svém předchůdci v roli kapitána, obránci Scottu Niedermayerovi, který dovedl Team Canada k vítězství na olympiádě ve Van-

FOTO SPORT: BARBORA REICHOVÁ

BARBORA ŠPOTÁKOVÁ, SVĚTOVÁ REKORDMANKA, MISTRYNĚ SVĚTA, EVROPY A SE DVĚMA ZLATÝMI A JEDNOU BRONZOVOU TROJNÁSOBNÁ OLYMPIJSKÁ MEDAILISTKA V HODU OŠTĚPEM.

couveru 2010: „Scotty vede příkladem. To nejlepší, co jsem se od něj naučil, je, že on moc nemluví; jen řekne vždy správnou věc ve správnou chvíli. To, jak se chová, celé jeho vystupování a jeho tichá důvěra jsou něco, co cítíte přes celou místnost.“ Správný lídr totiž musí naslouchat svému týmu více, než mluvit. A hlavně musí své následovníky vést k tomu, aby mu říkali, co potřebuje vědět, ne co by pro něj bylo příjemné slyšet.

Podle německého sportovního psychologa Linze souvisí úloha lídra s dosahem jeho komunikace a pocitem bezpečí v týmu. Proto ve fotbalových a pozemkářských týmech hledá pro tuto roli hráče v centru defenzivy - ideálně středopolaře nebo střední obránce. Brankáři mají sice podle něj vliv na defenzivu, ale v útočné fázi jsou od dění na hřišti příliš vzdáleni. Vliv útočníků zase závisí na úspěchu

v jedné nebo dvou akcích a jejich působení na tým může být proto nestálé.

Odvaha.

Odvaha, srdnatost, kuráž, francouzsky i anglicky courage, pochází z francouzského základu, který znamená srdce (coeur). Lidé jaksi intuitivně cítí, kde odvaha v těle sídlí. Odvahu má málokdo, strach mají všichni. Strach nemají jen blázni nebo lidé, kteří nevědí. Odvaha totiž neznamená, že se odváží lidé nebojí – právě naopak. „Odvaha je strach, který vyslovil všechny své modlitby,“ míní Karl Barth, švýcarský teolog. Je to to, co zbývá, když už není jiné cesty. Manželka amerického prezidenta Roosevelta Eleonora o odvaze řekla: „Sílu, odvahu a sebedůvěru získáváte každou zkoušeností, kdy se opravdu zastavíte a pohlédnete strachu do tváře. Musíte prostě udělat to, co udělat nemůžete.“

Potíž je, že každá z uvedených vlastností je sama o sobě tak vzácná; v osobě lídra se ale musí sejít všechny. Zkuste si udělat malou osobní inventuru svého nitra a naplánujte si sami pro sebe, jak postupně získat vše, co tam nenajdete. Pokud svůj plán opravdu naplníte, máte velkou šanci stát se lídrem.

Zámořské objevy, let do vesmíru i politika

Biologickou podstatou evoluce je soutěž o přežití. Přežití ale vždy záviselo na vizionářích, kteří měli odvahu vydat se tam, kde nikdo před nimi nebyl, a nalézt nové prostory a zdroje k životu.

Když budete někdy ve španělské Andalusii, zajděte se v Palos de la Frontera podívat do přístavu na repliky lodí, s kterými v srpnu 1492 Kryštof Kolumbus vyrazil - jak se tehdy sám domníval - k indickým břehům. A pokud to máte do Andalusie daleko nebo se vám až tam nechce, můžete se zajít podívat do muzea letectví a kosmonautiky v Praze – Kbelích na kabinu vesmírné lodi Sojuz, ve které letěl Vladimír Remek v roce 1978 do vesmíru. Postůjte tam chvíli, dobře si ty kocábky ze všech stran včetně všech technických detailů prohlédněte, a zkuste si pak sami pro sebe po pravdě odpovědět: vlezl bych do toho, zavřel za sebou poklop a vydal se tam, kde nikdo nikdy přede mnou nebyl? Udělal bych to? Opravdu? Fakt? Těch důvodů, proč to neudělat, najdete na tisíce.

„Musíte tomu podřídít všechno, celý svůj život, prostě úplně všechno. Pořád na to myslíte a snažíte se to udělat co nejlíp a hodit ten oštěp perfektně, a třeba se vám ten jediný perfektní hod za celý život ani jednou nepovede.“

„Odvaha je poprávu považována za nejpřednější ze všech ctností, protože všechny ostatní na ní závisí“.

Winston Churchill kdysi řekl: „Odvaha je poprávu považována za nejpřednější ze všech ctností, protože všechny ostatní na ní závisí“. Právě on, zarytý milovník dobré whisky a doutníků Romeo y Julieta, se v květnu 1940 postavil do čela britského válečného kabinetu. V den, kdy jej král Jiří VI. uváděl do úřadu, obešla německá vojska Maginotovu linii, obsadila Belgii, Nizozemsko a Lucembursko a mířila do Francie. Británie byla vystavena výzvě, jakou do té doby nezakusila.

„Nemohu vám nabídnout nic než krev, dřinu, slzy a pot,“ řekl nový premiér o tři dny později ve svém historickém projevu na mimořádné schůzi sněmovny. „Máme před sebou těžkou zkoušku, nejtěžší ze všech. Máme před sebou mnoho, mnoho dlouhých měsíců boje a utrpení. Ptáte se, co je naší politikou? Říkám: vést válku na moři, na zemi i ve vzduchu s veškerou odhodlaností a silou, kterou nám Bůh může dát; vést válku proti obludné tyranii, té nejhorší v nejtemnějším a nejžalostnějších výčtu lidských zločinů. To je naše politika. Ptáte se, co je náš cíl? Odpovím jediným slovem: vítězství, vítězství za každou cenu, vítězství navzdory veškeré hrůze, vítězství, jakkoli dlouhá a těžká cesta k němu povede, protože bez vítězství nepřežijeme.“ A pokračoval jasnou a přímočarou výzvou: „V tento okamžik se cítím oprávněn žádat o pomoc vás všechny a říkám: přijďte a postupujeme společnými silami!“

Později Churchill na tento okamžik ve svých pamětech vzpomínal bez příkras: „Celý můj předchozí život nebyl ničím jiným, než přípravou na tuto hodinu a tuto zkoušku. Myslel jsem si, že o tom hodně vím, a byl jsem si jist, že neselžu. I když jsem netrpělivě očekával ráno, spal jsem zdravě.“

Churchill tedy nebyl překvapen, cítil se na svou úlohu dobře připraven, toužil po ní, hlásil se o ní. Každý lídr vyhledává výzvy, které se k němu svou velikostí hodí. A pokud platí, že sport je jen pravidly upravený boj a sportovní soutěžení jen jinou formou agresivity, musí i tady existovat podobnost.

Mario a ti druzí

Když Mario Lemieux v lednu 2006 ukončil pro zdravotní problémy hráčskou kariéru, Pittsburgh Penguins rok a půl nejmenovali žádného kapitána, protože si neuměli představit, kdo by jím po Mariovi měl být. V květnu 2007 se pak kapitánem stal teprve devatenáctiletý Sidney Crosby.

Bývalý headcoach Michel Therrien tehdejší situaci popisoval: „Věděl jsem po odchodu Maria Lemieux, že tu máme zvláštního kluka, který je moc dobrý a bude u nás hrát dlouho. Necítil se na to být kapitánem a já jsem považoval za dobré znamení, že odmítl. Chtěli jsme, aby se v té roli cítil dobře. Ale po sezoně, ve které vyhrál Art Ross, Lester B.

Pearson a Hart Trophy a dovedl Penguins do prvního play off od roku 2001, už byl ten správný čas.“

Crosby byl vždy vynikající osobností, ke které spoluhráči vzhlíželi bez ohledu na to, jaký dres právě nosil. Jeho přitažlivost byla dána jeho posedlostí hokejem, celou jeho osobnost ovládající snahou být nejlepší za všech okolností a bez ohledu na překážky. Zažil několik výluk NHL, dlouhodobá zranění i zásahy pukem do obličeje – prostě všechno to, co k vrcholovému hokeji v Kanadě patří. Ale vždy ho zajímal jen hokej a to, aby byl součástí týmu.

Crosby nikdy nebyl spokojený se svou hrou, i když v nováčkovské sezoně nasbíral 102 bodů.

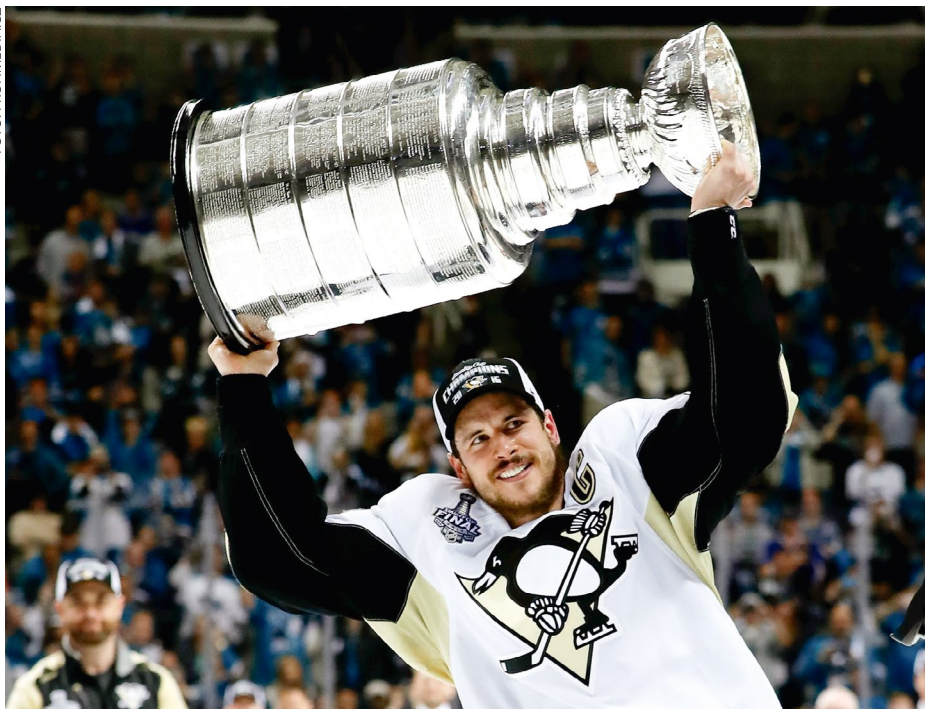

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Patřil mezi deset nejlepších střelců, ačkoliv soupeři jeho hru pečlivě rozebírali na videu. Přesto nebyl spokojen, chtěl zlepšit svou hru při vhažování. Nikdo mu to nedaroval; dřel sám, až v šestém roce v NHL patřil na buly k nejlepším. Takové dovednosti přijdou jen stovkami hodin cíleného tréninku, kdy neděláte nic jiného a nemyslíte na nic jiného. Právě tato oddanost odlišuje Crosbyho od ostatních a působí, že ho všichni tak ochotně následují, bez ohledu na věk. Když se zápas láme a je potřeba za to vzít, každý se dívá po něm.

„Dělal to jeho přístup ke hře,“ říkal Crosbyho o sedmnáct let starší spoluhráč Bill Guerin. „Je strašně soutěživý a vyvíjí tím obrovský tlak.“ Jak velký tlak? Guerin přiznal, že ve svých posledních sezonách trénoval tak, jako už léta předtím ne. „Prostě jsem musel, abych mu stačil,“ zubil se. „Nedělám si legraci, bylo to prostě tak. Sid trénoval tak

WINSTON CHURCHILL, PREMIÉR SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ V LETECH 1940-1945 A 1951-1955, SE ZAŘADIL MEZI NEJRESPEKTOVANĚJŠÍ STÁTNÍKY 20. STOLETÍ. ZÍSKAL TAKÉ NOBELOVU CENU ZA LITERATURU (1953, „ZA MISTROVSTVÍ V HISTORICKÉM A BIOGRAFICKÉM LÍČENÍ A ZA SKVĚLOU RÉTORIKU, KTEROU POUŽIL NA OBRANU VYSOKÝCH LIDSKÝCH HODNOT“).

^
SIDNEY CROSBY, HOKEJOVÝ LÍDR
PITTSBURGHU V NHL A TAKÉ
KANADY, KTEROU POVEDE JAKO
KAPITÁN NA NADCHÁZEJÍCÍM
SVĚTOVÉM POHÁRU.

strašně tvrdě, že to nutilo mne a Chrise Kunitze na druhém křídle, abychom to dělali taky. A byli jsme pak lepší.“

Když došlo k roztržce mezi NHL a hráčskou asociací, Crosby přišel k vyjednávacímu stolu a snažil se sblížit názory obou stran. Nevyhýbal se žádné zodpovědnosti ani úkolu. Neúnavně, čestně a otevřeně hovořil s médii, zatímco Gary Bettman a Donald Fehr nevynechali jedinou příležitost k zákopové válce. Všeobecný respekt šel tak daleko, že Steve Yzerman a parta okolo něj zvolili Crosbyho kapitánem Team Canada pro olympiádu v Soči. Byl považován za hráče, který pokoří silné Rusy přímo v jejich domovině.

„Není nic nemožného, co bys nedokázal, není nikdo, koho bys nedokázal zachránit, není nic, co bys nedokázal udělat, když se včas naučíš být sám sebou – jediné, co k tomu potřebuješ, je láska!“

A když se to povedlo, bylo zřejmé, že Crosby bude zase dál chtít být jedním z řadových hráčů Pittsburgh Penguins jako dřív. Všichni sice věděli, že to možné není, ale on stále dělal vše pro to, aby si toho nikdo nevšiml. A proto také nejspíš nebude pro funkci kapitána nikdo lepší, dokud se on sám nerozhodne sundat brusle z nohou.

Dávat i brát

Úspěch pro lídra znamená ale také pokoru a závazek, je to schopnost dávat i schopnost brát.

LeBron James po odchodu do Miami ve svémrodném Akronu založil nadaci I Promise (Slibuji!), která začala pomáhat znevýhodněným dětem. V létě 2016 oznámil, že plně uhradí čtyřleté stipendium na University of Akron pro 1100 dětí ze sociálně slabých rodin.

LeBron tím odkazuje na své dětství; sám vyrůstal jako jedináček v chudinské čtvrti Akronu, jeho neprovdaná matka ho čas od času musela svěřit do péče náhradní rodiny, aby se protloukli. Jeho talent mu ale vynesl stipendium na soukromé katolické St.Vincent-St.Mary Highschool a nastartoval jeho pozdější hvězdnou kariéru. LeBron nezapomněl. Je sice „jen“ basketbalista, ale jako jiní lídři vytváří inspirující sociální model, který má rozměr mnohem větší: když jsem to z bídý na vrchol mohl dokázat já, můžete vy také!

Vše, co potřebuješ, je láska

Může se to zdát těžké a složité, ale není tomu tak. Ve své písni All you need is love zpívali Beatles v roce 1967: Není nic nemožného, co bys nedokázal, není nikdo, koho bys nedokázal zachránit, není nic, co bys nedokázal udělat, když se včas naučíš být sám sebou – jediné, co k tomu potřebuješ, je láska..., láska je to jediné, co potřebuješ! Je to univerzální poselství, které nezná hranice, které dokáže spojit rozdílné světy a dotýká se samé podstaty lidství. Svátá Matka Tereza, albánská řeholnice a zakladatelka řádu Misionářek lásky, nositelka britského Řádu Za zásluhy i Nobelovy ceny míru, ta, která zasvětila celý svůj život péči o nemocné v kalkatských slumech, říkala: „Až budeme stát tváří v tvář Bohu, budeme souzeni podle toho, zda jsme dost milovali!“

A právě tam, v otevřeném srdci, z neukojitelné touhy posouvat hranice lidství, kterých jiní mnohdy ani nedohlédnou, ze souznění odvahy a oddanosti jedinému poslání, z lásky k ostatním, kteří k člověku v naději upínají zrak, se rodí lídři. Tak je to snadné.

Když toto víme, zkusme se nyní vrátit úplně na počátek k oné myšlence „tabula rasa“ a člověka jako čisté, nepopsané desky, na kterou teprve výchova, práce a zkušenosti píšou dějiny světa. Z vlastností velkých lídrů je totiž zjevné, že budeme-li chtít, na desku života můžeme napsat mnohé. I když někde uvnitř nejasně tušíme, že každá deska, na kterou začínáme psát, je z trochu jiného materiálu.

